

Милица Радишић,*
Сарадник у настави,
Факултет безбедности, Универзитет у Београду

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД
10.5937/zrpfm1-39454

UDK: 343.431:343.9.02:[347.633:347.96

Рад примљен: 01.08.2022.
Рад прихваћен: 10.09.2022.

ТРГОВИНА ЉУДИМА У ОКВИРУ СИСТЕМА МЕЂУНАРОДНОГ УСВОЈЕЊА – (НЕ)РЕШИВ ПРОБЛЕМ?

Апстракт: Рад се бави сагледавањем односа између трговине људима и међународних усвојења из угла међународног (кривичног) права. Основни циљ рада јесте указати на специфичан положај међународних усвојења у контексту трговине људима, с једне стране, као и на комплексност њихове повезаности и неопходност регулисања, с друге стране. У ту сврху у раду су представљени ставови и мишљења аутора који су испитивали наведени однос, уз осврт на актуелна (међународна) документа у области трговине људима и међународних усвојења. Међутим, иако циљ рада није одговор на питање да ли је међународно усвојење, *per se*, облик трговине људима, на крају се, као значајна препрека изучавању међународних усвојења, а у њиховој вези са трговином људима, идентификује непостојање сагласности међу самим ауторима, а нарочито по питању значења кључних појмова. Као адекватно решење препознаје се поновно сагледавање и реформа међународног права у области трговине људима и међународних усвојења.

Кључне речи: трговина људима, међународна усвојења, деца, несагласност, реформа.

* milicaradistic32@yahoo.com

1. Увод

Прегледом литературе која говори о (међународним) усвојењима учава се да аутори све чешће дискутују о њиховој повезаности са трговином људима. Иако усвојење, *per se*, представља добро и има за циљ да обезбеди бољи и квалитетнији живот детету, могућност злоупотребе самог система усвојења није искључена. Оно што нарочито привлачи пажњу ауторима и теме на које се фокусирају јесте када случајеви међународног усвојења могу да буду облик трговине људима, фактори и услови који погодују/олакшавају/омогућавају недозвољена усвојења¹ и потенцијална решења да се овакве праксе сведу на минимум. Ослањајући се нарочито на међународна документа у области трговине људима и међународних усвојења аутори настоје да формирају, формулишу и образложе своје ставове. Као значајна отежавајућа околност препознаје се само помињање одређених термина (трговина децом²) у овим документима без њиховог (прецизног) дефинисања и ближег одређења. Нарочиту забуну изазива реч *експлоатација* чије присуство или одсуство у конкретном случају ауторима указује на (не)постојање трговине људима у контексту усвојења. Само значење речи *експлоатација* нарочито је интересантно појединим ауторима, На пример, David Smolin настоји да укаже на недовољно разумевање значења саме природе експлоатације. Они аутори који сматрају да у случајевима међународних усвојења нема места експлоатацији, и самим тим одбацују могућност да се ради о трговини људима, сматрају да је реч о бизнису. За многе ово је уносан посао и сасвим је оправдано зашто изостаје воља и заинтересованост међународне заједнице да регулише ову област. С друге стране, постоје и аутори који сматрају да је адекватније засебно регулисати ову област, будући да је брзи развој друштва изнедрио нове облике криминала. Природа ових дела није сродна оној која је специфична за трговину људима. На крају, као најрадикалнији ставови, издвајају се они аутори који се залажу за укидање и забрану међународних усвојења. У овом случају се као сасвим логично питање

1 У раду ће се користити израз недозвољена усвојења (*Illicit Adoptions*) као збирни назив за илегална, противправна и неетичка усвојења. Званична дефиниција илегалних усвојења не постоји, па у складу са тим није адекватно све случајеве означити као илегалне.

2 Сам термин трговина децом користи се у међународним документима, али исти није дефинисан. У раду се користи израз трговина људима (*Human Trafficking*), иако би адекватнији израз био трговина децом (*Child Trafficking*). Према Конвенцији Савета Европе о борби против трговине људима (*Сл. гласник РС – Међународни уговори*, бр. 19/2009), уколико се ради о лицима млађим од 18 година (дете), сматраће се трговином људима (члан 4, став 3, 4 Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима, *Сл. гласник РС – Међународни уговори*, бр. 19/2009).

намеће да ли би се забраном усвојења аутоматски елиминисали случајеви недозвољених усвојења.

Како је наведено, предмет рада састоји се у сагледавању различитих ставова и мишљења аутора о односу трговине људима и међународних усвојења које карактерише непостојање усаглашености међу ауторима, а нарочито у контексту значења одређених термина, слободније или шире тумачење одређених одредби међународног (кривичног) права, терминиловка дисхармонија. Тачно је да различитост и супротстављеност ставова аутора отежава постизање решења, али са друге стране указују на комплексност и еластичност самог односа трговине људима и међународних усвојења и на неопходност његовог сагледавања из различитих углова. Зато су у последњим поглављима рада дате различите препоруке како би се недозвољене активности у вези међународног усвојења свеле на минимум. Претходно наведено нарочито указује на неопходност редефинисања међународног (кривичног) права посебно у области трговине људима, али и оног дела који се тиче усвојења.

2. Међународно усвојење као облик трговине људима

Пре него се почне говорити о односу трговине људима и међународног усвојења, најпре ће бити речено нешто више о томе зашто је тешко одговорити на питање да ли је међународно усвојење облик трговине људима. У наставку рада следи приказ критичких промишљања појединих аутора о томе да ли се у случају усвојења ради о нечему што је инхерентно добро или лоше.

Дакле, усвојење подразумева алтернативан начин бриге о детету. Генерално, усвојење се разуме као нешто што је добро *per se*, без икаквог повезивања са трговином људима (па чак и када се ради о међународним усвојењима). Чак и у случају злоупотребе система усвојења (изнуђивање пристанка или обмане биолошких родитеља, давање/примање мита, продаја деце, фалсификовање докумената и др.), наведене активности се могу оправдавати или доживљавати као „небитни греси“. Као најчешће образложење наводи се то да су сами процеси усвојења дуги и компликовани и да исте треба поједноставити и олакшати. Или се занемарују, јер је тој деци у новој породици „много боље“ и таквим праксама не треба придавати значај (Smolin, 2007: 13; Ngungua, 2021: 40–41)³.

3 Ngozi Stella је у истраживању које је спровела међу запосленим у државним институцијама (за социјални рад и усвојење) дошла до следећих резултата. Већина испитаника (142 – 71%) сматра да је усвојење прихватљиво, док је њих 58 (29%) рекло да га стигматизује и културно не одобрава. Свих 200 (100%) испитаника сложило се

David Smolin у свом раду *Intercountry Adoption as Child Trafficking* идентификује два фактора која отежавају разумевање међународног усвојења као вида трговине људима. То су:

1. Неинкриминисање самог чина продаје људи као трговине људима. Према актуелним међународним законима, један од саставних елемената дефиниције трговине људима јесте експлоатација. Зашто се законодавац определио за чин експлоатације, а не продаје људи није предмет овог рада.

2. Систем међународног усвојења подразумева тржишно понашање. За неке, међународно усвојење мање-више јесте трговина људима управо због тога јер подразумева одређени вид функционисања који је специфичан за тржиште. Посматрајући у ширем контексту, систем међународног усвојења подразумева одређени однос понуда-потражња, а само дете је роба којом се тргује. Овај начин размишљања је нарочито специфичан за разумевање одређених облика недозвољених усвојења (конкретно, продаја деце) који подразумева класичну анализу комерцијалних трансакција: постојећу потражњу, приступ извору понуде, добијање стварне расположиве понуде, преговарање о условима и завршне трансакције. А саме праксе – употреба принуде, подстицања, лажна обећања и мито за добијање сагласности биолошких родитеља може се посматрати као динамика преговарања о продаји (Smolin, 2004: 283–286; Brown, Roby, 2016: 71–72).

David Smolin, како је наведено, идентификује два фактора који отежавају разумевање међународног усвојења као вида трговине људима. И један и други су (ин)директно повезани са концептом експлоатације. Smolin се нарочито бавио овим концептом и покушао да укаже на његову ширину и еластичност, док други једноставно доживљавају међународно усвојење као бизнис који карактерише тржишни начин понашања. Ту нема места трговини људима, јер је тешко поверовати да неко усваја дете ради сексуалне, радне или другог вида експлоатације.

На овај начин се правио увод за други део поглавља који детаљније говори о самом односу трговине људима и међународних усвојења. Тачно је да усвојење само по себи не подразумева ништа лоше и да за циљ има да обезбеди бољи и квалитетнији живот детету. Примењује се као последња опција, дакле тек када се исцрпе све претходне, и процени да је то у најбољем интересу детета. Такође, тачно је да су процедуре усвојења дуге и да можда треба размотрити опцију да се сама процедура поједностави и убрза.

да социјални радници имају много већу улогу у спречавању недозвољених усвојења (Stella, 2019: 1).

Последњих година се у оквиру литературе о усвојењу све више пише о односу међународних усвојења у контексту трговине људима. Дакле, аутори уочавају одређену везу на релацији усвојење – трговина људима, а посебну пажњу посвећују илегалним, противправним и неетичким активностима које се одвијају пре, у току и након процеса усвојења, за које се у литератури користи термин „трговина децом“ (Brown, Roby, 2016: 71). То је довело до формирања различитих и супротстављених ставова међу ауторима који су исте формирали помоћу докумената који регулишу област трговине људима, међународних усвојења и права детета. У питању су следећи документи: Конвенција о заштити деце и сарадњи у области међународног усвојења (Хашка конвенција)⁴, Конвенција о правима детета⁵, Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији⁶, а посебно се издваја Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима из 2005. године.⁷

Најпре ће бити наведене дефиниције трговине људима и (међународног) усвојења, а након тога представљени ставови аутора. Усвојење подразумева да се правним путем формира родитељски однос између детета (усвојеника) и нових, небиолошких родитеља (усвојитеља). Између усвојеника и усвојитеља се успоставља однос који је идентичан ономе између детета и биолошких родитеља, при чему усвојеник истовремено напушта биолошку породицу (Lazić, 2013).⁸ Међународно усвојење је у суштини приватно-правна ствар између приватног лица (усвојитеља) који жели да усвоји дете и страног суда (FindLaw's team, 2018).⁹

Према члану 4 Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима,¹⁰ *трговина људима* обухвата врбовање, превоз, премештање, скривање или прихват лица, уз примену претње или силе или других облика принуде, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или угрожености, или давањем или примањем новчаних средстава или друге

4 *Сл. гласник РС* – Међународни уговори, број 12 од 31. октобра 2013.

5 *Сл. лист СФРЈ* – Међународни уговори, бр. 15/90 и *Сл. лист СРЈ* – Међународни уговори, бр. 4/96 и 2/97.

6 *Сл. лист СРЈ* – Међународни уговори, бр. 7/2002.

7 *Сл. гласник РС* – Међународни уговори, бр. 19/2009.

8 Lazić, F. *Usvojenje*, Преузето 13. септембра 2022, са: <https://www.paragraf.rs/100pitanja/porodica/usvojenje.html>

9 FindLaw's team. *International Adoption Law*, Преузето 13. септембра 2022, са: <https://www.findlaw.com/family/adoption/international-adoption-basics.html#:~:text=International%20adoption%20is%20essentially%20a,where%20the%20adoption%20takes%20place>

10 *Сл. гласник РС* – Међународни уговори, бр. 19/2009.

користи ради добијања пристанка лица које има контролу над другим лицем у циљу експлоатације. Експлоатација, у најмању руку, укључује искоришћавање проституције других лица или друге облике сексуалног искоришћавања, присилан рад или пружање услуга, ропство или праксу сличну ропству, служење или вађење људских органа.¹¹

Према истом члану, врбовање, превоз, премештање, скривање или прихват детета ради експлоатације сматра се трговином људима чак и ако не укључује средства наведена у ставу 1 овог члана.¹²

Према овој Конвенцији, дете је свако лице млађе од 18 година¹³, а жртва свако физичко лице које је постало предмет трговине људима у смислу дефиниције из овог члана.¹⁴

Како Brown и Roby примећују, начин на који аутори формирају своје ставове зависи од начина на који разумеју сам концепт *експлоатације*. Поменути аутори у свом раду *Exploitation of Intercountry Adoption: Toward Common Understanding and Action* изучавају различите ставове аутора у вези међународних усвојења и трговине људима. Прегледом литературе поменути аутори закључују да се термин експлоатација концептуализује у три варијанте: (1) врста штете која се наноси, (2) особа која је предмет повреде и (3) време настанка штете (Brown, Roby, 2016: 67).

Поменути ауторима је сам термин *експлоатација* послужио као користан оквир за диференцирање ставова аутора. Стога, они који сматрају да се у случајевима (злоупотребе система) усвојења не ради о експлоатацији деце¹⁵, самим тим искључују постојање трговине људима, а закони који регулишу област трговине људима нису примењиви на ову проблематику (De Witte, 2012: 53). Наравно, ови аутори не негирају постојање различитих облика злоупотребе усвојења. Уколико до усвојења дође у сврхе комерцијалне сексуалне експлоатације или принудног рада, усвојење тада потпада под делокруг Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима

11 Члан 4, став 1 Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима, *Сл. гласник РС – Међународни уговори*, бр. 19/2009.

12 Члан 4, став 3 Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима, *Сл. гласник РС – Међународни уговори*, бр. 19/2009.

13 Члан 4, став 4 Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима, *Сл. гласник РС – Међународни уговори*, бр. 19/2009.

14 Члан 4, став 5 Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима, *Сл. гласник РС – Међународни уговори*, бр. 19/2009.

15 Ови аутори сматрају да недозвољена усвојења не подразумевају експлоатацију *per se*. Santwell не искључује могућност да се неком децом „тргује ради усвојења“, али тешко да се децом „тргује путем усвојења ради накнадне експлоатације“ (De Witte, 2012: 54).

(Smolin, 2007: 30). Такође, како неки наводе, сама дефиниција трговине људима не исцрпљује све облике експлоатације, већ оставља могућност за додавање и неких других облика. Дакле, иако усвојење није укључено у листу сврхе експлоатације, отвореност те листе значи да списак није коначан¹⁶ (De Witte, 2012: 52).

Са друге стране, они који сматрају да се ипак ради о трговини људима образлажу то на наредне начине. Smolin у свом раду *Child Laundering as Exploitation: Applying Anti-Trafficking Norms to Intercountry Adoption Under the Coming Hague Regime* настоји да, најпре, укаже на недовољно разумевање саме природе експлоатације. Сама реч *експлоатација* подразумева искоришћавање, тј. употребу особе у негативне сврхе. То не мора да се односи нужно само у сврхе наведене у Конвенцији. Он говори и о економској, политичкој, емоционалној експлоатацији, даље, експлоатацији плодности биолошких родитеља и др.¹⁷ Смолин објашњава да не мора нужно да се ради о експлоатацији у односу на дете, већ и у односу на биолошке родитеље или усвојитеље. Везе које постоје између биолошких родитеља и деце су нераскидиве, а усвојење које подразумева „прекидање“ тих веза и успостављања нових – назива правним фикцијама (Kaur Dhaliwal, 2020: 68).

Laura de Witte је анализирајући ставове које износи Smolin закључила да се ради о легализовању „нелегалних“ усвојења, а „легализовано“ нелегално усвојење је, према њему, „прање деце“. Термин прање деце (*Child Laundering*) изражава тврдњу да тренутни систем међународног усвојења често илегално узима децу од родитеља (незаконито прибављање деце силом, преваром или финансијским средствима), ствара фалсификовану папирологију да би сакрио историју и порекло детета и идентификује дете као легитимно напуштено или напуштено 'сироче' које испуњава услове

16 У Протоколу за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом (*Сл. лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 6/2001) наводи се да „експлоатација укључује, у најмању руку“, експлоатацију проституције других лица или друге облике сексуалне експлоатације, принудни рад или службу, ропство или однос сличан ропству, сервитут или уклањање органа (члан 3, став 1 Протокола за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, *Сл. лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 6/2001). Ова листа је отворена и омогућила би додавање других неименованих облика експлоатације, као што је продаја/куповина беба ради усвојења (Smolin, 2007: 32).

17 Smolin препознаје и друге облике експлоатације. Ако постоји, на пример, посебна жеља усвојитеља да усвоје здраве и мале девојчице, буквално говорећи, карактеристике детета као младог, женског и „пожељног“ као усвојеника су искоришћене. Даље, експлоатација је и лишавање њеног/његовог идентитета, историје и првобитних породичних веза (Smolin, 2007: 14).

за усвојење, а затим користи званичне процесе усвојења и правни систем да их 'опере'¹⁸ (De Witte, 2012: 30).

Има и оних који иду и даље, па кажу да се ради о експлоатацији земље порекла. Robin Anne Shura је приликом спровођења интервјуа од испитаника добио одговор да је међународно усвојење проблематично јер систематски експлоатише људске ресурсе једне земље у циљу побољшања људских ресурса друге земље. Испитаник сматра да је одузимање особа путем међународног усвојења као и путем трговине људима облик пљачке људи из њиховог изворног друштва (Shura, 2010: 225).

De Witte је помоћу докумената Уједињених нација, Савета Европе и Европске уније који регулишу област трговине људима (Протокол УН за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом¹⁹, Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима²⁰ и Директива Европске уније о спречавању и борби против трговине људима и заштити њених жртава²¹) извела конститутивне елементе дефиниције трговине људима које пресликава на недозвољена усвојења. То су:

- 1) делатност: регрутовање, превоз, премештај, скривање или пријем лица;
- 2) средства: претња или употреба силе, или други облици принуде, отмице, преваре, обмане, злоупотреба моћи или угроженог положаја, или давање или примање мита или бенефиција да би се постигао пристанак особе која има контролу над другом особом;
- 3) сврха: искоришћавање особе, минимално за проституцију, за сексуалну експлоатацију, присилни рад или услуге, ропство и праксе сличне ропству, просјачење, експлоатацију за криминалне активности или вађење органа (De Witte, 2012: 48–50).

Приликом прављења аналогije са недозвољеним међународним усвојењем то би изгледало овако.

- 1) делатност: регрутовање, превоз, премештај, скривање или пријем лица

Како међународно усвојење подразумева трансфер детета из његове/ њене земље порекла у другу земљу ради усвојења, транспорт, трансфер

18 „Прање деце“ обухвата три фазе: 1. незаконито стицање деце путем куповине/ отмице; 2. фалсификовање папирологије; 3. процесуирање детета кроз систем међународног усвојења и приказивања процеса усвојења у складу са законом (Smolin, 2007: 2–3).

19 *Сл. лист СРЈ* – Међународни уговори, бр. 6/2001.

20 *Сл. гласник РС* – Међународни уговори, бр. 19/2009.

21 *Direktiva 2011/36/EU*.

и пријем деце су инхерентни елементи међународног усвојења. Такође, боравак деце у институцији пре усвојења може се сматрати скривањем деце у случају да институција има политику смештаја деце уместо услуге бриге о детету. Као пример наводи случај Етиопије, где је регистровано да се деца регрутују за усвојење, тј. да постоји систем прикупљања деце са села. Сиротишта имају своје регрутере који прикупљају децу у за то намењеним аутобусима (De Witte, 2012: 51–52).

2) средства: претња или употреба силе, или други облици принуде, отмице, преваре, обмане, злоупотреба моћи или положаја, или давање/примање мита или бенефиција да би се постигао пристанак особе која има контролу над другом особом

Према тренутној дефиницији трговине људима, уколико је укључено дете, ради се о трговини људима чак и када се не користи ниједно од наведених средстава. Међутим, примери где је дете стечено отмицом, као и примери преваре (нпр. фалсификовање матичних књига и докумената), примери злоупотребе (злоупотребе положаја мајке или породице када им се нуде одређене бенефиције у замену за дете). Стога би се и овај елемент трговине људима могао применити на недозвољена међународна усвојења (De Witte, 2012: 52).

3) сврха: искоришћавање особе, минимално за проституцију, за сексуалну експлоатацију, присилни рад или услуге, ропство и праксе сличне ропству, просјачење, експлоатацију за криминалне активности или вађење органа

Ови случајеви нису примери недозвољених усвојења. Међутим, иако усвојење није укључено у листу сврхе експлоатације, отвореност те листе значи да списак није коначан (De Witte, 2012: 52–53).

Elena Ivanova предлаже посебно регулисање ове проблематике. Будући да је, како она наводи, брзи развој друштва изнедрио нове начине извршења трговине људима, сасвим је адекватно формирање новог кривичног дела – трговина децом. Тренутна дефиниција трговине људима не покрива све случајеве, а сама природа кривичног дела трговина децом другачија је од оне својствене трговини људима, што је још један разлог за формирање новог кривичног дела. Она сматра да је трговина децом постала уносан бизнис који карактерише: једноставност извршења, мали ризици за откривање и велики профит. Поред усвојења, трговина децом може се вршити и у сврхе трговине органима, ткива и крви, у научне сврхе и сл., док сурогат мајчинство може да функционише као начин остваривања трговине децом (Ivanova, 2013: 25).

Ово решење за најадекватније сматрају и Brown и Roby. Они посебно инсистирају на увођењу нове терминологије и прецизном дефинисању. Они сматрају да је свако недозвољено усвојење експлоатативно за најмање једног члана тријаде за усвојење (дете, биолошки родитељи и усвојитељи), али наглашавају да постоје различити облици злоупотребе усвојења, од којих нису сви категорисани под термином трговина децом. Из тог разлога предлажу увођење следећих термина: продаја деце, трговина биолошким мајкама и злоупотреба процеса (Brown, Roby, 2016: 64–65). Shura је у свом истраживању од интервјуисаног добио одговор да је корисно увести нове термине, а нарочито термин продаја деце. Обухватање различитих облика недозвољених усвојења под један термин 'трговина децом' није довољно и не би довело до решења (Shura, 2010: 214).

Како је наведено у члану 1, који се тиче области примене Хашке конвенције²², основни циљ Конвенције јесте установљавање система сарадње између држава уговорница ради обезбеђења поштовања гаранција и спречавања отмице, продаје или трговине децом.²³ На основу овог члана могу се извести три закључка, која су и уједно најчешће критике Конвенцији:

- систем сарадње се успоставља само међу државама уговорницама²⁴;
- успостављени систем сарадње треба да обезбеди поштовање гаранција ради заснивања међународних усвојења у најбољем интересу детета и поштовања основних права која су му призната међународним правом²⁵;
- успостављени систем сарадње треба да спречи отмицу, продају или трговину децом²⁶.

22 *Сл. гласник РС* – Међународни уговори, број 12 од 31. октобра 2013.

23 Члан 1, став 2 Хашке конвенције, *Сл. гласник РС* – Међународни уговори, број 12 од 31. октобра 2013.

24 До краја октобра 2020. године број држава уговорница је 104. Државе које су ратификовале Конвенцију су већина држава Северне, Централне и Јужна Америке, Западне Европе, одређене државе Азије, неколицина држава Африке (југ) и Аустралија. Русија, Непал и Јужна Кореја су државе потписнице. Као државе нечланице, Конвенцију су ратификовале поједине државе Јужне и Централне Америке, Северозападне Африке, Камбоџа и Киргистан у Азији (НССН. 33: *Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption*, Преузето 30. јуна 2022, са: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=69>).

25 Члан 1, став 1 Хашке конвенције, *Сл. гласник РС* – Међународни уговори, број 12 од 31. октобра 2013.

26 Даљим прегледом Конвенције не налазе се дефиниције ових појмова.

Као и поменута Конвенција, тако и Конвенција о правима детета²⁷ предвиђа шири приступ трговини људима. Члан 35 каже да ће државе чланице предузети све одговарајуће националне, билатералне и мултилатералне мере да спрече отмицу, продају или трговину децом у било коју сврху или у било ком облику²⁸.

Факултативни протокол²⁹ о продаји деце³⁰, дечјој проституцији³¹ и дечјој порнографији³² илуструје други приступ, у којем се куповина/продаја деце у сврху усвојење сматра тежим обликом продаје деце. У Протоколу су наведене оне продаје деце које морају бити забрањене по кривичном закону и обухватају сексуалну експлоатацију, пренос органа детета ради зараде, принудни рад, дечју проституцију, дечју порнографију и куповину деце од стране биолошких родитеља.³³

На крају, издваја се група аутора који решење виде у давању сопствене дефиниције трговине људима у контексту међународних усвојења. Меzмур трговину децом или незаконите активности у контексту међународног усвајања за потребе свог рада дефинише као активности које обухватају: отмицу деце и крађу, куповину и продају деце, неадекватну финансијску корист и корупцију, приватно усвојање, фалсификовање докумената и заобилажење процедура усвајања (Mezmur, 2010: 4). Сматра да је од виталног значаја да се прави разлика између „трговине децом у сврхе

27 *Сл. лист СФРЈ* – Међународни уговори, бр. 15/90 и *Сл. лист СРЈ* – Међународни уговори, бр. 4/96 и 2/97.

28 Члан 35 Конвенције о правима детета, *Сл. лист СФРЈ* – Међународни уговори, бр. 15/90 и *Сл. лист СРЈ* – Међународни уговори, бр. 4/96 и 2/97.

29 *Сл. лист СРЈ* – Међународни уговори, бр. 7/2002.

30 Продаја деце подразумева било коју радњу или трансакцију којим било које лице или група лица пребацује неко дете неком другом за новчану или било коју другу накнаду (члан 2, став 1 Факултативног протокола о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији, *Сл. лист СРЈ* – Међународни уговори, бр. 7/2002).

31 Дечја проституција подразумева коришћење деце у сексуалним активностима за новчану или било коју дугу накнаду (члан 2, став 2 Факултативног протокола о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији, *Сл. лист СРЈ* – Међународни уговори, бр. 7/2002).

32 Дечја порнографија подразумева било какво представљање, било којим средством, детета у стварним или симулираним експлицитним сексуалним активностима или било какво представљање сексуалних делова тела (примарних сексуалних органа детета), првенствено у сексуалне сврхе (члан 2, став 3 Факултативног протокола о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији, *Сл. лист СРЈ* – Међународни уговори, бр. 7/2002).

33 Члан 3 Факултативног протокола о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији, *Сл. лист СРЈ* – Међународни уговори, бр. 7/2002.

усвојења“ и „трговине децом кроз (систем) усвојења ради накнадне експлоатације“. Cantwell с правом доводи у питање распрострањеност потоњег облика трговине људима (трговина путем усвојења) због наводног потпуног недостатка доказа о томе (Mezmur, 2010: 10–11).

3. Основне одлике или критика међународног усвојења?

За разлику од претходно поменутих аутора који испитују однос трговине људима и међународних усвојења, поједини аутори баве се испитивањем окружења у којем сам систем међународног усвојења функционише. Cantwell признаје да су учињени знатни напори, нарочито у области права кроз строже регулације, стандардизације механизма и процедура и сл., али ти напори нису били довољни или су стратешки погрешно усмеравани, будући да недозвољене праксе усвојења и даље постоје. Као главни разлог препознаје тај што нису отклоњене фундаменталне компоненте самог система и окружења које подстичу, олакшавају и омогућавају такве праксе. Аутор пре свега мисли на: финансијске подстицаје и уплате службеним лицима под маском „развојне“ или „хуманитарне“ помоћи, уплате институцијама за негу детета које чека на усвојење или као општа подршка тој установи, уплате стручњацима који су укључени у процес усвојења, плаћања за која се зна да су потребна, али нису кодификована, недостатак ефикасне контроле процеса усвојења, неадекватна провера и надзор акредитованих агенција, индивидуална усвојења, постизање квота и др. (Cantwell, 2017: 42–60; Mezmur, 2010: 18; Loibl, 2019: 1; Branco, 2021: 16). У складу са претходно наведеним, због великих сума новца које добијају за спровођење усвојења, многе земље порекла (прецизније, агенције за усвојење) се старају да деца буду доступна за усвојење без обзира на стварне потребе. Нажалост, овакве и сродне праксе стварају утисак да се земље порекла подстичу да „набављају“ децу за усвојење (што повећава ризик од недозвољених усвојења) (Human Rights Council, 2016: 14–15).

Уколико се претходно наведено стави у шири контекст, а посебно повеже са политичким, правним, социоекономским, културним и еколошким контекстом, како на националном тако и на међународном нивоу, ствари постају озбиљно забрињавајуће. У складу са тим, може се рећи да ситуације сиромаштва и економске потешкоће, дискриминација, насиље, корупција и некажњивост јесу основни узроци и фактори ризика за недозвољено усвојење. А свеобухватни фактор који омогућава недозвољена усвојења је слаб или непостојећи систем заштите деце на националном и локалном нивоу (Human Rights Council, 2016: 13). Такође, уочено је и да су

међународна усвојења у контексту ванредних ситуација посебно отворена за злоупотребе. На пример, на Хаитију након земљотреса 2010. године, процеси усвојења нису прекинути већ су убрзани под притиском земаља пријема, док је у Руанди током геноцида неколико деце евакуисано у иностранство, а нека су накнадно усвојена без сагласности преживелих родитеља (Human Rights Council, 2016: 11–12).

Не постоје подаци о броју деце која су усвојена као резултат продаје, трговине или других недозвољених радњи. Ово је сасвим очигледно због тајне природе ових активности (Human Rights Council, 2016: 7). Недостатак транспарентности у вези са трошковима усвојења и другим повезаним исплатама³⁴ је у основи већине недозвољених радњи. Нарочито у контексту међународног усвојења, трошкови читавог поступка нису утврђени, што доводи до великих осцилација у ценама и многих могућности за корупцију. Не постоји ни транспарентност у вези са сврхом и употребом других „плаћања у вези са усвојењем“, чиме се додатно замагљује линија између потребних и неоправданих износа. Плаћања такође стварају зависност (нпр. између „сиротишта“ и посредника) која може да подстакне недозвољена усвојења (Human Rights Council, 2016: 14).

Отмица беба (нпр. киднаповањем или лажним обавештавањем родитеља да је њихова беба мртворођена или умрла убрзо након рођења), неприкладно подстицање пристанка (нпр. лажним представљањем, подмићивањем или принудом) и неприкладна финансијска добит (нпр. за дете или давање мита посредницима укљученим у процес усвојења) идентификују се као најчешће методе које се користе у продаји деце и недозвољеним усвојењима. Овим методама је својствено фалсификовање докумената (нпр. извода из матичне књиге рођених и лекарских уверења, идентификационих докумената биолошке мајке, резултата ДНК тестова и изјава о одустајању или напуштању) и заобилажење прописа. Методе које се користе и актери који су укључени су често исти у случајевима недозвољеног националног и међународног усвојења. Слично томе, у оба случаја родитељи, посебно мајке (нпр. самохране мајке у ситуацијама економских тешкоћама, из руралних подручја, које припадају аутохтоним заједницама и/или немају приступ образовању) су најчешће мете (Human Rights Council, 2016: 7–8).

Оно што је такође својствено недозвољеним усвојењима је све веће усвојење „деце са посебним потребама“. Терминологија која се користи

34 Просечна цена усвојења (преко агенције за усвојења) у Америци је 40.000–45.000 долара, док је преко адвоката за усвојење цена 35.000–40.000 долара (Creating a Family, Adoption in the US: How Many? How Much? How Long?, Преузето 25. маја 2022, са <https://creatingafamily.org/adoption-category/adoption-cost-length-time/>).

у таквим случајевима покрива широк низ стварности заснованих на критеријумима као што су старост детета, број браће и сестара, болести, статус инвалидитета или трауме. Недозвољене праксе у овом контексту се углавном односе на случајеве међународног усвојења у којима државе дају приоритет усвојењу деце јер немају одговарајућу политику бриге о деци. Штавише, било је случајева коришћења лажне документације да се деца класификују као деца са „посебним потребама“ како би била усвојена у иностранству када је такво усвојење приоритет или олакшано³⁵ (Human Rights Council, 2016: 8–9).

Посматрано свеукупно, међународна усвојења подстакнута су потражњом потенцијалних усвојитеља у земљама са вишим приходима за децом из земаља са нижим приходима. Тај захтев је извршио велики притисак на земље порекла са slabим системима заштите деце и често довео до незаконитих и/или недозвољених радњи које су резултирале продајом деце и недозвољеним међународних усвојењем. Такође, свеобухватно кршење поступка међународног усвојења је перцепција да се усвојење одвија независно од националног система заштите деце. Основни принцип супсидијарности је тако у потпуности заобиђен. Између осталог, у неким случајевима користе се рупе у закону у циљу спровођења приватних и независних међународних усвојења. Потенцијални усвојитељи су, на пример, привремено боравили у земљама порекла довољно дуго да би могли да изврше домаће усвојење, а затим одвели усвојено дете назад у своју земљу, заобилазећи тако процес међународног усвојења (Human Rights Council, 2016: 11).

Као што је претходно наведено да родитељи из развијених земаља усвајају децу из неразвијених земаља³⁶, у вези са овим уочава се још један тренд, а то је значајан несклад између броја потенцијалних родитеља који желе да усвоје и броја деце која су заиста усвојена. Разлика је највећа у погледу најтраженије деце (углавном они који су млади и здрави), док су деца која се најчешће налазе на старању старија и имају низ специфичних захтева³⁷.

35 Један од учесника истраживања је имао прилике да провери велики број случајева прекограничног усвојења. Према добијеним резултатима од 472 усвојене деце, које су 2004. године усвојили странци, само једно дете је било инвалид (Shuga, 2010: 194).

36 Индија и Кореја су једне од првих држава које су омогућиле усвојење деце родитељима из Северне Америке и Европе (Yngvesson, 2002: 233).

37 Већина усвојитеља очекује здраво дете млађе од 3 године. Ово је у супротности са стварношћу. Уколико би се усвојитељима доставили тачни подаци о профилу деце која чекају на усвојење (обично оне која се називају „старијом децом“ или „деца са посебним потребама“), то би могао бити корак напред ка преобликовању усвојења какво је замишљено да буде, мера заштите а не начин да се пронађе беба за појединце и парове без деце (San Román, Robati, 2017: 208).

Несразмерна потражња за усвојењем је посебно релевантна у контексту међународног усвојења и доводи до превеликих притисака земаља пријема на земље порекла. Штавише, када се број међународних усвојења нагло и брзо повећа у земљи порекла, постојећа инфраструктура често неће бити у стању да се носи са тим, повећавајући ризик од незаконитих радњи и недозвољених пракси (Human Rights Council, 2016: 14).

Још један пример који се наводи као облик недозвољених пракси јесте и процес одабира деце са специфичним квалитетима или карактеристикама. Инсистирање на конкретном полу, години или физичким карактеристикама као што су коса, кожа или боја очију, многи доживљавају као процесе који су супротни у односу на најбољу праксу међународног усвојења. За ову децу користи се израз 'урађен по поруџбини' (made to order) (Shura, 2010: 204).

Претходно наведено неке ауторе наводи на закључак да су недозвољена усвојења „савршени злочини“ у смислу да их је посебно тешко открити и кривично гонити. Практике недозвољених готово увек подразумевају манипулацију, па чак и регрутацију жртаве, обмане и преваре, ћутање и пристанак жртви (види се као начин заштите њихових живота). Практике недозвољених усвојења често ефективно увлаче жртве у сопствену виктимизацију на такав начин да могу осећати да су делимично одговорне за то. Практика недозвољеног усвојења такође понекад успешно ангажује владине званичнике као саучеснике који неће бити вољни да истраже ове случајеве. Недозвољена усвојења укључују прибављање деце силом, преваром и сл., а затим давање лажне документације која идентификује дете као напуштено дете, како би процес усвојења приказали као у складу са законом. Усвојеници, као веома мала деца, склони су да прихвате своје усвојитеље и немају довољно знања и информација о њиховом стварним усвојењима, што често наводи жртве да прихвате сопствену виктимизацију као легитимну или у најмању руку непоправљиву, чиме се ствара лажни утисак да су злочини без жртава. Такође, биолошки родитељи су немоћни у оквиру сопствених друштава, и могу укључивати лажна обећања и плаћања која их доводе до учешћа у сопственој виктимизацији. У случају откривања ових дела и санкционисања одговорних, игноришу се кривична дела која су у основи, а санкције се изричу за фалсификовање докумената, злоупотребу службеног положаја, давање мита и сл. (Baglietto, 2016: 195–196; Brown, Roby, 2016: 72).

Са друге стране постоје они који међународна усвојења посматрају као посао. Како је на самом почетку наведено, „пословни модел“ међународног усвојења представља критички приказ глобалног феномена на макро нивоу, у којем се усвојење деце обавља у оквиру ширег оквира глобалних

процеса понуде и потражње. Поједини аутори сматрају да међународно усвојење није експлоатација већ посао (Shura, 2010: 180–182). Приликом спровођења истраживања, један од интервјуисаних је навео Сједињене Америчке Државе као екстремни случај у којем се међународно усвојење води као посао (Shura, 2010: 184). Такви резултати истраживања изазивају забринутост јер истичу различите облике системске корупције (Shura, 2010: 188).

Забринутост због трговине децом у области међународног усвојења потиче од страха да међународно усвојење може довести до комодификације деце, те да комодификација деце може заузврат да подстакне неетичка усвојења ради зараде. Критика је у суштини да међународно усвојење подстиче успостављање и промоцију економија усредсређених на куповину и продају деце као производа. Када се деца третирају као производи који се могу купити и продати, првобитна мотивација за усвојење заснована на саосећању постаје искривљена, и укључене стране могу постати мотивисане тржишном логиком и жељом за финансијским профитом. Ови снажни економски подстицаји могу онда да наведу неке да се одрекну сопствене деце у замену за плаћање, можда без потпуног разумевања последица, а могу да наведу друге да краду децу, лажу биолошке родитеље или на други начин приморају породице да учествују у међународном усвојењу (Kaur Dhaliwal, 2020: 69–70).

Међународно усвојење се може сматрати алтернативним начином бриге о детету ако се дете не може збринуту у земљи порекла. Истовремено, с друге стране, међународно усвојење нуди прилику људима без деце да испуне своју жељу да оснују породицу. Међутим, неки аутори примећују да је међународно усвојење заправо вођено жељом усвојитеља уместо најбољег интереса детета (De Witte, 2012: 23–24).

4. Потенцијална решења

Како је наведено на почетку рада, једна од тема коју су аутори посебно изучавали и предлагали била су потенцијална решења како би се пракса недозвољених усвојења свела на минимум. У овом делу рада циљ је представити та решења и њихове основне одлике. Као потенцијална решења аутори идентификују следећа:

- свеобухватна правна реформа. То нарочито значи да државе предузму свеобухватну реформу законодавства која обухвата спектар закона и прописа који се тичу права детета, усвојења и трговине људима. Заиста, чини се да је свеобухватна реформа постојећег законодавства најчешћи и најефикаснији начин за почетак борбе против недозвољених

међународних усвојења. Осим успостављања међународних закона, потребне су мере за ефикасну имплементацију истог – као што су прописи, институције, политике и буџетска издвајања која треба да прате реформу закона. У супротном, континуирано несанкционисано одржавање недозвољених активности у међународном усвојењу ствара осећај нормалности који би на крају могао довести до потпуно комерцијализоване праксе (Mezmur, 2010: 26);

- регулисање и надзор процеса усвојења (забрана индивидуалних и приватних усвојења, акредитација и мониторинг агенција за усвојење, ограничавање одобрења будућих усвојитеља, ограничавање преноса пријаве за усвојење, спречавање брзог пораста броја усвојења из земље порекла) (Human Rights Council, 2016: 16–18; Baglietto, 2016: 200);
- сарадња међу државама подразумева заједнички приступ спречавању и решавању недозвољених пракси у случајевима међународних усвојења (Cantwell, 2017: 77–78). Неопходан је организован и координисан одговор како из земаља пријема тако и из земаља порекла (Human Rights Council, 2016: 20), што условљава претходно ратификовање и признавање међународних закона од стране свих држава;
- национални системи за заштиту деце – начин на који су ови системи креирани, организовани, финансирани, начин на који се врши контрола/надзор над њим имају утицај на степен до којег могу бити умешани у праксе које доводе до недозвољеног усвојења. Посебно је специфичан приватни сектор. Human Rights Council сматра да уколико се ови системи ослањају на приватни сектор постоји велики ризик за праксе недозвољених усвојења (Human Rights Council, 2016: 16);
- процесуирање случајева, одговорност починилаца и обештећење жртве. Неопходно је истражити појединачне случајеве и системе усвојења када постоје индиције о недозвољеним праксама. Потребно је спровести процес кривичног гоњења почев од пријављивања надлежнима преко спровођења истраге, суђења до изрицања пресуде (Baglietto, 2016: 197–198);
- Shelly Orr предлаже обавезно увођење двојног држављанства за усвојенике. Они сами могу да одлуче да ли желе да се врате у земљу порекла након што постану пунолетни у циљу трагања за идентитетом, коренима и истином (Orr, 2018: 20; Cantwell, 2017: 77);
- легитимисати и олакшати рад активиста. То су углавном појединци или мање/веће групе људи који се залажу за препознавање недозвољених пракси усвојења, правду за жртве и системске реформе. Аутор верује

да је важно објавити, легитимисати, олакшати рад тих појединаца и група/удружења у циљу ефикасне борбе против недозвољених пракси. Нарочито су важни у случајевима злоупотреба великих размера (Vaglietto, 2016: 199–200);

- улога медија (националних и међународних) у контексту међународних усвојења такође је битна. Као најмоћније средство масовне комуникације медији имају потенцијал да штите и/или крше дечја права. Будући да је улога медија у формирању ставова несумњива, важно је прикладно унапређење улоге медија на професионалан начин у циљу заштите права детета уопште, а посебно оних који су укључени у међународно усвајање, стога предлаже да се спроведе опсежна образовна кампања и обука за промовисање етичког извештавања у медијима (Mezmur, 2010: 31);
- фокус на трансакције. У Русији је претходно искуство навело надлежне органе да се фокусирају на откривање доказа о новчаним трансакцијама, а не на експлоатацију приликом кривичног гоњења у случајевима трговине људима (McCarthy, 2016: 31). У овом случају фокус је стављен на продају и куповину људи (елемент трансакције), а не на термин експлоатације који којима се захтева међународним правом (McCarthy, 2016: 46);
- мораториј³⁸ и забрана усвојења. Као један од логичних образложења елиминисања пракси недозвољених међународних усвојења јесте и укидање истих. Међутим, Mezmuru то види као један од индикатора несупеха спречавања недозвољених усвојења, који не гарантује елиминисање таквих пракси. Иако је уобичајена пракса да се мораторијум на међународно усвајање поставља на националном нивоу, мораториј може имати локални или регионални карактер (Mezmur, 2010: 29).

Као најадекватније решење намеће се свеобухватна правна реформа међународног права у области трговине људима и међународних усвојења. Остала решења би мање-више била део реформе и имала комплементарну

38 У већини случајева подразумева обуставу тј. забрану усвојења од стране земаља порекла земљама пријема ради усклађивања и прилагођавања одредбама Хашке конвенције. Многе државе забраниле су усвојења као одговор институцијама Уједињених нација због потврђених оптужби у вези недозвољених међународних усвојења. Мораторији су специфични за афричке државе (Лесото, Либериа, Кенија, Демократска Република Конго). Забележени су обрнути случајеви, када земља пријема (Сједињене Америчке Државе, Велика Британија, Швајцарска, Аустралија) уведе мораториј земљама порекла (Камбоџа, Етиопија, Гватемала, Хаити, Непал) (Cantwell, 2017: 35-36).

улогу. Оно што би требало да претходи тој реформи или да представља основу од које се полази јесте увођење нових термина и њихово подробије дефинисање.

5. Закључак

У раду се говори о специфичном положају међународних усвојења и њиховом односу са трговином људима. Као општи закључак изводи се недостатак разумевања међу ауторима, нарочито у контексту значења одређених термина. Непостојање сагласности и разумевања међу ауторима онемогућава усаглашавање напора у истраживању и решавању недозвољених пракси у вези међународних усвојења. Зато се као најбоље решење намеће преиспитивање постојећих закона које би пратила (свеобухватна) реформа међународног кривичног права у делу који регулише трговину људима и међународно усвојење. Постојећа документа, упркос својој сврси борбе против трговине људима, чини се да омогућавају недозвољена усвојења, олакшавајући онима који то желе да искористе систем међународног усвојања у циљу трговине људима. За почетак је неопходно да државе признају праксе недозвољених усвојења (као (не)експлоатативне и штетне облике трговине децом) против којих је потребна борба (Smolin, 2007: 55). С друге стране, има и оних који сматрају да су саме процедуре усвојења дуге, напорне и превише исцрпљујуће те их треба олакшати и убрзати. У складу са тим се злоупотребе система усвојења оправдавају или негирају. Такође, ширина коју промовишу одређени међународни закони, уколико се не имплементирају кроз посебно национално законодавство, изазва различита тумачења (Brown, Roby, 2016: 66).

У последњем делу рада приказана су потенцијална решења која би праксе недозвољених усвојења свела на минимум, а као најадекватније решење намеће се свеобухватна правна реформа која би подразумевала два облика: измену и допуну постојећих закона или доношење нових. У складу са претходно наведеним биле би конкретизоване активности на националном и међународном нивоу. Остала решења била би само логичка импликација и имала комплементарну улогу у односу на примарно решење. Правна реформа би значила и одређену хармонизацију, што би омогућило и олакшало сарадњу међу државама. Оно што је такође битно јесте и пријављивање недозвољених усвојења како би се случајеви процесуирали, а извршиоци и остали саучесници одговарали за адекватно дело. За сада, пресуде се изричу за дела фалсификовање докумената, давање/примање мита, злоупотреба службеног положаја и сл. Поред наведеног неопходно је унапредити национални систем за заштиту деце.

Литература и извори

Baglietto, C., Cantwell, N., Dambach, M. (2016). *Responding to illegal adoptions: A professional handbook*. Geneva: International Social Service.

Branco. S. F. (2021): The Colombian Adoption House: A Case Study. *Adoption Quarterly*. Vol. 24, Issue 12. 25–47. <https://doi.org/10.1080/10926755.2020.1834042>

Brown, T. W., Roby, J. (2016). Exploitation of Intercountry Adoption: Toward Common Understanding and Action. *Adoption Quarterly*. Vol. 19, Issue 2. 63–80. <https://doi.org/10.1080/10926755.2015.1088107>

De Witte, I. (2012). *Illegal adoption as child trafficking: the potential of EU directive in protecting children and their original family from abusive intercountry adoption*. Master's thesis. Amsterdam: Graduate School for Humanities.

Ivanova, E. (2013). The Problem of Child Trafficking Enriched with Its Newest Purpose- Establishing Illegal Adoption. *Balkan Social Science Review*. Vol.2 (2013). 25–47.

Kaur Dhaliwal, K. (2020). *A Critical Study of Canadian Intercountry Adoption Law: Canada's International Legal Obligations, the Best Interests of the Child Principle, and Family Reunification*. Master's thesis. Toronto: Faculty of Law.

Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима,
Сл. гласник РС – Међународни уговори, бр. 19/2009.

Конвенција о заштити деце и сарадњи у области међународног усвојења,
Сл. гласник РС – Међународни уговори, број 12 од 31. октобра 2013.

Конвенција о правима детета,

Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори, бр. 15/90 и *Сл. лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 4/96 и 2/97.

Lazić, F. (2013). *Usvojenje*. Преузето 13. септембар 2022, са: <https://www.paragraf.rs/100pitanja/podrobnosti/usvojenje.html>

Loibl, E. (2019). Child Trafficking for Adoption Purposes: A Criminological Analysis of the Illegal Adoption Market. In Winterdyk, J. A., Jones, J. *The Palgrave International Handbook of Human Trafficking* (str. 1–17). London: Palgrave Macmillan.

Mezmur, B. D. (2010). „*The sins of the 'saviours'“: child trafficking in the context of intercountry adoption in Africa*. Information Document No 2. 1-32.

McCarthy, L. A. (2016). Transaction Costs: Prosecuting child trafficking for illegal adoption in Russia. *Anti-Trafficking Review*. Issue 6. 31–47. www.anti-traffickingreview.org

Ngungua, K. (2021). *How Intercountry Adoption Propels the Practices of Child Trafficking and Exploitation in Kenya*. Bachelor thesis. Kenya: Riara University, Law School.

Orr, S. (2018). Human Trafficking Through International Adoption. *Global Honors Theses*, 58 (6,7). 1–27. https://digitalcommons.tacoma.uw.edu/gh_theses/58

Протокол уз Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом,

Сл. лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 6/2001.

San Román, B., Rotabi, K. S. (2019). Rescue, red tape, child abduction, illicit adoptions, and discourse: Intercountry adoption attitudes in Spain. *International Social Work*. Vol. 62, Issue 1. 198–211. <https://doi.org/10.1177/0020872817714314>

Smolin, D. M. (2004). Intercountry Adoption as Child Trafficking. *Valparaiso University Law Review*. Vol. 39, Issue 2. 281–325. <https://scholar.valpo.edu/vulr/vol39/iss2/1>

Smolin, D. M. (2007). Child Laundering as Exploitation: Applying Anti-Trafficking Norms to Intercountry Adoption Under the Coming Hague Regime. *Vermont Law Review*. Vol. 32, Issue 1. 1–55.

Stella, N. (2019). Social Work Intervention against Illegal Child Adoption. *SciMedicineJournal*. Vol. 1, Issue 1. 1-11. DOI:10.28991/SciMedJ-2019-0101-1

Shura, R. A. (2010). *Intercountry Adoption: A Theoretical Analysis*. Doctoral Dissertation. USA: Case Western Reserve University, Department of Sociology.

Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији,

Сл. лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 7/2002.

FindLaw's team. (2018). *International Adoption Law*. <https://www.findlaw.com/family/adoption/international-adoption-basics.html#:~:text=International%20adoption%20is%20essentially%20a,where%20the%20adoption%20takes%20place.>

Human Rights Council. *Report of the Special Rapporteur on the sale of children, child prostitution and child pornography*. (2016). Преузето 30. јун 2022, са: <https://digitallibrary.un.org/record/846977?ln=en>

HCCH. (2020). 33: *Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption*, Преузето 30. јун 2022, са: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=69>

Cantwell, N. (2017). *The Sale of Children and Illegal Adoption*. Netherlands: Terre des Hommes.

Creating a Family. (2022). *Adoption in the US: How Many? How Much? How Long?*, Преузето 25. мај 2022, са <https://creatingafamily.org/adoption-category/adoption-cost-length-time/>

Yngvesson, B. (2002). Placing the „Gift Child“ in Transnational Adoption. *Law & Society Review*. Vol. 36, Issue 2. 227–256.

Milica Radišić,
*Teaching Associate,
Faculty of Security Studies, University of Belgrade
Republic of Serbia*

**HUMAN TRAFFICKING IN THE FRAMEWORK OF THE INTERNATIONAL
ADOPTION SYSTEM: AN (UN)SOLVABLE PROBLEM?**

Summary

The article explores the relationship between human trafficking and international adoption from the perspective of international (criminal) law. The article aims to indicate the specific position of international adoptions in relation to human trafficking. To accomplish this goal, the article provides a review of relevant literature on this subject matter, including the views of authors who examined this relationship, with specific reference to current international documents in the field of human trafficking and international adoptions. The inadequate international documents on this matter and the authors' insufficient commitment to exploring this issue more thoroughly have generated different and often contradictory standpoints, and ultimately resulted in diverse and fairly liberal interpretation of certain international law provisions. The literature review allows us to observe the diversity of those views and the lack of common agreement among the authors, particularly on the basic concepts, which is one of the major hindrances in exploring this relationship. In the end, the author of this article suggests that an adequate solution may be the re-examination and reform of international law in the area of human trafficking and international adoptions, which would entail amending and supplementing the existing provisions or regulating illicit intercountry adoptions in a separate international document.

Keywords: *human trafficking, intercountry adoption, children, international law, reform, disagreement.*